

Шарко Д. В.,
старший викладач кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

Омельченко М. І.,
здобувач вищої освіти
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЦИВІЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ЯК МІШЕНЬ: ГЕНОЦИД ЧИ ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ?

У наш час Україна репрезентує іншим європейським країнам силу гуманістичних принципів, які здатні виховати українців, вірних виборювати українське майбутнє власних дітей та онуків. Однак у цей час держава змушена вести війну із супротивником, що порушує основні принципи та закони війни, врегульовані міжнародним гуманітарним правом. Але чи ми не маємо справу із зухвалим прагненням знищити українську націю?

Певний перелік воєнних злочинів, зафіксований у Женевській конвенції від 12 серпня 1949 року, який зокрема, передбачає скоєння особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи, включаючи умисне вбивство; катування і нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти, умисне заподіяння тяжких страждань чи серйозного каліцтва, завдання шкоди здоров'ю, а також незаконне, невмотивоване і широкомасштабне руйнування і привласнення майна, не викликане військовою необхідністю, скоєне щодо осіб та майна, що знаходяться під захистом Конвенцій тощо.

Додатковий протокол I 1977 року до Женевських конвенцій також накладає повну заборону на цілеспрямовані напади на цивільне населення, критично важливу інфраструктуру, а також умисні невибіркові бомбардування, що призводять до великої кількості смертей, поранень цивільних осіб та використання заборонених видів зброї, спрямований на захист найуразливіших верств населення під час збройних конфліктів. Крім того, так званий «принцип розрізнення» як основоположний у міжнародному гуманітарному праві закріплений у статті 8 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду.

Однак примітним є те, що від початку повномасштабного вторгнення російська влада виявляє прямі заклики до фізичного знищення українців, що зокрема можна кваліфікувати як геноцид, тобто намір повністю або частково винищити націю як таку (*dolus specialis*). Міжнародна спільнота одностайно визнає, що російська армія вчиняє в Україні численні воєнні злочини та злочини проти людяності, включаючи звірства проти цивільного населення. Окрім того,

як зазначає экс-суддя МС ООН Володимир Василенко, геноцид в Україні реалізується через скоєння низки інших міжнародних злочинів, які є його складовими частинами.

Щодо нормативного врегулювання, то Конвенція про геноцид визначає вичерпний перелік діянь, що входять до складу такого злочину як геноцид. Стаття 2 зазначеної Конвенції визначає геноцид як «будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи; с) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення; д) запровадження заходів, спрямованих на запобігання народжуваності у межах групи; е) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи». Аналізуючи ситуацію в Україні, міжнародні експерти констатують наявність переважної більшості ознак геноциду.

Крім того, важливим в контексті моїх міркувань є напрацювання Регіонального центру прав людини, які у своєму дослідженні, присвяченому юридичному аналізу геноциду в Україні, висувають аргументи щодо наявності *actus reus* злочину геноциду при доведенні прямого наміру знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку, виділяють, окрім злочинів небезпечних для життя та здоров'я особи, широкомасштабні напади на українську культурну спадщину та ідентичність в цілому, а також злочини проти екосистеми [2].

Російський акт тероризму на Каховській ГЕС у червні 2023 року призвів до екологічної катастрофи, наслідки якої будуть відчуватися протягом багатьох поколінь та спричинив прямі економічні збитки в розмірі щонайменше 2 мільярдів доларів [1]. Як зазначає перший заступник міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Олександр Краснолуцький, підлив Каховського водосховища завдав неабиякої шкоди червонокнижним рослинам і тваринам, а також забруднення водних ресурсів хімікатами та нафтопродуктами.

Що вже казати про умисні напади на цивільне населення та об'єкти з боку російської федерації. Російські окупанти, свідомо порушуючи міжнародне гуманітарне право, 25 вересня 2022 року розстріляли колону цивільних автомобілів на Харківщині, в результаті чого загинули 24 людини, серед яких 13 дітей.

Російська окупація Маріуполя супроводжувалася жахливими злочинами проти людяності. Систематичні обстріли житлових кварталів, блокада міста, що призвела до голоду та спраги, масові розстріли мирного населення – все це свідчить про те, що Росія свідомо обрала тактику терору проти українського народу. Виявлені масові поховання є лише крихітною частиною цієї жахливої картини.

Російські обстріли енергетичної інфраструктури України, розпочаті 10 жовтня 2022 року, призвели до масштабних руйнувань критично важливої інфраструктури. Як наслідок масованого ракетного удару 23 листопада 2022

року окремі області, включаючи західну частину України, та місто Київ залишилось без опалення, світла та води. Зазначені дії створили загрозу для життя мільйонів людей взимку, що ще раз є підтвердженням прагнення росії до часткового або повного винищення української нації [2].

Не є дивним, що перший звіт ОБСЄ в рамках “Московського механізму” вже в квітні 2022 року фіксував у діях військових РФ ознаки злочинів проти людяності поряд із воєнними злочинами. Варто при цьому звернути увагу, що Російська Федерація вчиняє окремі види злочинів проти людяності в Україні вже протягом 8 років, що є предметом оцінки Офісу прокурора МКС [3].

Однак виявлення об’єктивної сторони міжнародного злочину проти людяності, не є підставою вважати, що міжнародні злочини є взаємовиключними. Тобто вчинення в єдиному контексті подій різних міжнародних злочинів цілком можливе. Одночасна кваліфікація міжнародних злочинів відповідає міжнародному праву, але потрібно слідкувати за дотриманням принципу *non bis in idem* (заборона притягнення до відповідальності двічі за одне й те саме діяння).

Проте, незважаючи на тривалі дискусії в міжнародному праві, точна юридична кваліфікація дій РФ в Україні залишається складним завданням через багатоаспектність цих злочинів, неоднозначність деяких норм міжнародного права та відсутність повної судової практики у цій сфері. Однак, на мою думку, з урахуванням усіх викладених обставин та аргументів, цілком можливим є кваліфікація дій росії як злочин геноциду проти української нації.

Список використаних джерел:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL:https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
2. Геноцид в Україні. Юридичний аналіз. //Регіональний центр прав людини Київ, 2022 URL: pravil.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Henotsyd_v_Ukraini_YUrydychnyy_analiz_final.pdf.
3. Міжнародні злочини в Україні: огляд національного розслідування та судової практики. / ГО «Українська гельсінська спілка з прав людини», Київ – 2023. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/International_crim_ukr.